



You have downloaded a document from  
**RE-BUŚ**  
repository of the University of Silesia in Katowice

**Title:** Śmiałe pomysły Paula Otleta - belgijskiego naukowca, twórcy informacji naukowej

**Author:** Honorata Zarębska

**Citation style:** Zarębska Honorata. (2010). Śmiałe pomysły Paula Otleta - belgijskiego naukowca, twórcy informacji naukowej. "Nowa Biblioteka" (2010, nr 2, s. 83-96)



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIwersYTET ŚLĄSKI  
W KATOWICACH



Biblioteka  
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki  
i Szkolnictwa Wyższego

**Honorata Zarebska**

Zakład Bibliografii i Informacji Naukowej  
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej  
Uniwersytet Śląski w Katowicach  
e-mail: honorata.zarebska@us.edu.pl

**ŚMIAŁE POMYSŁY PAULA OTLETA – BELGIJSKIEGO NAUKOWCA,  
TWÓRCY INFORMACJI NAUKOWEJ**

**ABSTRAKT:**

Paul Otlet jest znany, przede wszystkim, jako współtwórca Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego oraz Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej, systemu powszechnie stosowanego w bibliotekach całego świata. Dorobek tego belgijskiego prawnika i zapalonego internacjonalisty jest jednak znacznie obszerniejszy, o czym współcześnie pamiętają chyba tylko bibliotekarze i informatolodzy. Około stu lat temu Otlet antycypował wiele idei, które są filarami współczesnego Internetu (takich jak hipertekst czy przestrzeń społeczna dokumentu). W swoim dziele *Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique* (1934), będącym pierwszym nowoczesnym głosem w dyskusji nad problemami porządkowania informacji, sformułował on m.in. koncepcję dyscypliny naukowej o nazwie *dokumentacja* (dziś znanej jako *informacja naukowa*) oraz przedstawił niezwykle interesującą, a zarazem utopijną koncepcję zbudowania repozytorium całej ludzkiej wiedzy.

**SŁOWA KLUCZOWE:**

Biografia. Cité Mondiale. Dokument. Dokumentacja. Internet. Mundaneum. Otlet Paul. Répertoire Bibliographique Universel. *Traktat o dokumentacji*. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta.

Paul Marie Ghislain Otlet (1868-1944) był, bez wątpienia, Leonardem da Vinci przełomu XIX i XX w. Parał się jednocześnie bibliografią, prawem i biznesem, działał na rzecz międzynarodowego

pokoju, wysnuwał śmiało wizje dotyczące przyszłości ludzkiej komunikacji oraz tworzył niezrozumiałe dla większości współczesnych mu osób urzędzenia. Jego całe życie napędzała dziwna obsesja klasyfikowania i opracowywania wszelkich typów dokumentów jakie tylko zostały opublikowane na świecie. A owe dokumenty odnajdywał wszędzie, również poza biblioteką czy domowym księgozbiorem – w fotografiach, mikroformach, filmie, radiu, telewizji a nawet w zdjęciach rentgenowskich. To prekursorskie spojrzenie na dokument, rozumiany jako każdy utrwalony na dowolnym nośniku zapis myśli ludzkiej, przetrwało do dziś oraz na stałe wpisało się w teorię informacji naukowej.

Nie zmienia to faktu, że Paul Otlet jest współcześnie postacią zapomnianą. Jego nazwisko zwykle pojawia się w bibliotekoznawczych rozważaniach z zakresu historii informacji naukowej (kiedyś nazywanej dokumentacją), zwłaszcza wśród zagadnień związanych z początkami Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej lub Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego (Institute Internationale de Bibliographie). Czy ktoś poza bibliotekoznawcami mógłby się zainteresować pomysłami Paula Otleta? Odpowiedź na to pytanie jest twierdząca. Na wiele lat przed pojawieniem się koncepcji słynnych „ojców” Internetu – Vannevara Busha, Douga Engelbarta i Teda Nelsona – wysnuł on wizję systemu, sieci komputerowej, która łączyłaby zgromadzone zasoby dokumentalne z korzystającymi z nich użytkownikami w taki sposób, że mogliby oni aktywnie uczestniczyć w ich tworzeniu, przetwarzaniu, wyszukiwaniu i udostępnianiu.

Dorobek Otleta padł ofiarą serii historycznych nieszczęść, w czym mieli główny udział Niemcy maszerujący na Belgię. Upokorzony zniszczeniem dzieła swojego życia przez nazistów zmarł w 1944 r. Faktu tego prawie nikt nie zauważył.

### **Pierwsze poważne spotkanie Paula Otleta z dokumentem**

Matka Paula – Maria (z domu Van Mons) zmarła, gdy był on trzyletnim chłopcem. Jego ojciec Édouard zajmował się sprzedażą tramwajów na całym świecie, dzięki czemu rodzina Otlet mogła cieszyć się dostatnim życiem. Co ciekawe, Édouard Otlet trzymał syna z dala od szkoły przez dość długi czas, gdyż uważał, że system oświaty zabija naturalne zdolności dzieci, przez co Paul nie postawił stopy na szkolnej ziemi przed dwunastym rokiem życia. Do tego czasu uczył się w domu w otoczeniu prywatnych nauczycieli i wyrastał... na mola książkowego. Gdy wreszcie poszedł do szkoły, pierwszym miejscem, do którego się udał, była biblioteka. Pisał później: „mógłbym zamknąć się w bibliotece i przeglądać katalog, który dla mnie był jak cud” [16]. Pasję tę musiał

dostrzec dyrektor szkoły, skoro w niedługim czasie Paul zaczął pełnić funkcję bibliotekarza szkolnego. Sielanka jednak nie trwała zbyt długo, gdyż Otlet-senior dołożył wszelkich starań, aby syn kontynuował swoją edukację w zakresie prawa. Po uzyskaniu dyplomu, zamiast podjąć pracę w kancelarii, junior powrócił do swojej pierwszej miłości jaką była książka – „narzędzie uniwersalizmu, wszechobecności i wieczności” [8, s. 431] – jak pisał wiele lat później w swoim monumentalnym dziele o dokumentacji. Należy jednak podkreślić, że nie chodzi tu o książkę w ścisłym tego słowa znaczeniu. Otlet utożsamiał książkę z każdym „bytem udokumentowanym”, czyli dokumentem.

### **Nowa ekonomiczna książka**

Paul Otlet przyczynił się również do rozwoju mikroform. Co prawda fotografia nie była szczególną jego pasją, jednak nie przeszkodziło mu to we współorganizowaniu w sierpniu 1910 r. 5. Międzynarodowego Brukselskiego Kongresu Fotograficznego. Co zainteresowało rzecznika promowania sprawnej organizacji oraz rozpowszechniania wiedzy w tym wydarzeniu? Oczywiście była to wizja wykorzystania fotografii do mikrofilmowania dokumentów. Papier, jako nośnik pamięci, wydawał mu się zbyt nieporęczny (należy pamiętać, że wykonywanie kopii w tamtym czasie było kosztowne i kłopotliwe), a mikrofilmy cechowały się niezwykłymi możliwościami zapisu informacji, można je było łatwo powielać i transportować. Już w 1906 r. Paul Otlet wraz z chemikiem Robertem Goldschmidtem, zaproponowali „mikrofilm” jako wzorcową formę nowej ekonomicznej książki. Siedemdziesiąt dwie strony dokumentu mogły zostać zapisane w sześciu kolumnach i w dwunastu wierszach na arkuszu filmu o wymiarach 75 x 125 mm, czyli wielkości klasycznej karty katalogowej, dzięki czemu można je było przechowywać w typowych szafach, zawierających katalog biblioteczny między zwykłymi kartami katalogowymi albo zamiast nich. W górnym rogu każdej mikrofiszy znajdowały się informacje czytelne gołym okiem: autor, tytuł, data, sygnatura i inne [2, s. 63].

### **Ogólnoświatowy rejestr bibliograficzny – Répertoire Bibliographique Universel (RBU)**

Zachwyty Otleta nad dokumentem znalazł swoją najpełniejszą realizację w postaci przedsięwzięcia, które nie byłoby możliwe bez udziału przyszłego laureata pokojowej Nagrody Nobla i prawnika – Henriego La Fontaine’a (1854-1943). Zaplanowali oni wspólnie stworzenie wielkiej ogólnoświatowej bibliografii, obejmującej zakresem tema-

tycznym całą światową wiedzę. Określili ogólne zasady dotyczące tworzenia bibliografii uniwersalnej, która ich zdaniem powinna:

- dążyć do kompletności, aby zapewnić dostęp do całej ludzkiej wiedzy;
- istnieć w wielu kopiach;
- umożliwiać łatwą poprawę błędów i omyłek;
- być udostępniana badaczom bez względu na to czy jest ukończona czy nie;
- być powiązana z katalogami bibliotek, które udostępniają opisywane dokumenty;
- dostarczać informacje do badań ilościowych dokumentów, ich autorów, tematyki;
- pomagać chronić własność intelektualną;
- umożliwiać wyszukiwanie co najmniej według dwóch indeksów: tematycznego i autorskiego [6, s. 25-26].

Wiele osób zastanawiało się na przełomie XIX i XX w., w jaki sposób dwie osoby zdołają zgromadzić dane na temat każdego, kiedykolwiek opublikowanego dokumentu – od książek, przez rozległe zbiory czasopism i artykułów prasowych aż po różne efemeryczne dokumenty, fotografie, plakaty czy pamflety, które wówczas nie były przedmiotem zainteresowania bibliotek. W owym czasie projekt ten był uznawany za akt wielkiej intelektualnej pychy albo przejaw szaleństwa. Niedowierzanie i brak zrozumienia nie przeszkodziły jednak w rozpoczęciu prac nad ogromną papierową bazą danych, zawierającą informacje bibliograficzne zapisane na ujednoliconych kartach katalogowych o wymiarach 3 na 5 cali.

Przyrost kart prezentował się w poszczególnych latach następująco [6]:

1885	400.000
1903	3.000.000
1914	11.000.000
1934 (kwiecień)	15.646.346

Katalog był tworzony według nowoczesnych zasad katalogowania, umożliwiających zarządzanie wielkimi zbiorami dokumentów. Zgodnie z tymi zasadami układ hierarchiczny słów kluczowych może zostać wykorzystany nie tylko do tworzenia kolekcji kart katalogowych, ale również do ustanawiania połączeń między katalogami, ich zawartością oraz powiązаныmi dokumentami. Pomysł ten wywołuje skojarzenia z literacką wizją biblioteki przedstawioną przez Jorge Luisa Borgesa w opowiadaniu *Biblioteka Babel*. Borgesowska biblioteka miała zawierać wszystko: „drobiazgową historię przeszłości, autobiografie archaniołów,

wierny katalog Biblioteki, całe tysiące fałszywych katalogów, wykazanie fałszywości katalogu prawdziwego, gnostyczną ewangelię Bazylidesa, komentarz do tej ewangelii, prawdziwą relację twojej śmierci, przekłady wszystkich książek na wszystkie języki, interpolacje z każdej książki we wszystkich książkach” [1, s. 65]. Dla argentyńskiego pisarza (który sam był zresztą bibliotekarzem) biblioteka uniwersalna była przejawem literackiej fantazji, dla Otleta zdawała się ona być osiągalnym marzeniem, a dla współczesnego człowieka jest rzeczywistością.

Warto wspomnieć, że w ramach projektu RBU w 1986 r. zainicjowano płatną<sup>1</sup> usługę informacyjną polegającą na udzielaniu odpowiedzi na nadsyłane pocztą lub przy pomocy telegrafu zapytania użytkowników dotyczące dokumentów. Odpowiedź była wyszukiwana przez specjalistów i wysyłana w postaci kopii kart katalogowych. Użytkownicy byli również powiadamiani, gdy system zwracał wyjątkowo dużo wyników wyszukiwania (więcej niż pięćdziesiąt). Boyd Raymond opisał poszczególne etapy postępowania w udzielaniu informacji:

- tłumaczenie zapytania użytkownika na symbol UKD;
- ręczne wyszukiwanie relewantnych wpisów w systemie;
- wyciąganie wpisu z systemu;
- kopiowanie wpisu – przepisywanie odręczne lub na maszynie do pisania;
- ponowne umieszczenie wpisu w systemie;
- wysłanie kopii wyników wyszukiwania do wnioskodawcy [10, s. 136-137].

Jako ciekawostkę można dodać, że Otlet zasugerował, aby kopie RBU były ulokowane w różnych miastach świata (w Brukseli miał pozostać oryginał). W okresie pomiędzy 1900 a 1914 r. podjęto nawet próby powielania zasobów RBU dla takich miast jak Paryż, Waszyngton, Rio de Janeiro. Trudności w kopiowaniu oraz problemy z transportem sprawiły, że żadne miasto nie otrzymało więcej niż kilkaset tysięcy kart.

### **Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta**

Sukces śmiałego przedsięwzięcia jakim było utworzenie nieograniczonego zbioru dokumentów i informacji o nich zależał w dużej mierze od zastosowanego systemu klasyfikacji. Przed Otletem wiele osób próbowało zorganizować w formie przejrzystej i jednoznacznej klasyfikacji całej ludzkiej wiedzy. Problem ten nasilił się zwłaszcza w połowie XIX w., kiedy nastąpił znaczny wzrost liczby drukowanych dokumentów, co miało związek z industrializacją branży drukarskiej. Po dokonaniu

---

<sup>1</sup> Cena usługi informacyjnej wynosiła 27 franków za 1 000 kart [15].

oceny różnych systemów klasyfikacji, takich jak system dziesiętny Melvila Deweya czy system stosowany przez British Museum, Otlet doszedł do wniosku, że posiadają one jedną zasadniczą wadę – są zaprojektowane tak, aby użytkownika doprowadzić tylko i wyłącznie do jednej książki. Wizjoner zapragnął, aby jego system nie tylko opisywał treść dokumentów, ale również aby gromadził informacje na temat przestrzeni, w jakiej funkcjonuje każdy dokument. Biorąc za punkt wyjścia wspomnianą Klasyfikację Dziesiętną Deweya, zaczął na jej podstawie rozwijać swój własny, znany bibliotekoznawcom i użytkownikom bibliotek jako Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna (UKD). Rozbudowano m.in. podziały pomocnicze oraz wprowadzono możliwość tworzenia symboli złożonych, dzięki czemu UKD umożliwiało nie tylko precyzyjne wyrażenie zawartości tematycznej dokumentów, ale również wszechstronne ukazanie relacji między nimi.

### **Mundaneum – serce Miasta Intelaktu**

Rok 1910 to data zainstalowania ogólnoświatowej bibliografii w Palais du Cinquantenaire (Pałacu Pięćdziesięciolecia) i powstania Mundaneum, pełnego rozmachu centrum informacyjnego, które miało skupiać w jednym miejscu ważne dla dziedzictwa światowego dokumenty i informacje na ich temat. Miały temu służyć: musée international (muzeum międzynarodowe), bibliothèque internationale (międzynarodowa biblioteka), archives documentaires universelles (uniwersalne archiwum dokumentów) oraz catalogue bibliographique international (międzynarodowy katalog bibliograficzny) [11]. Wymienione zbiory, stanowiące olbrzymi, uporządkowany i sklasyfikowany magazyn przedmiotów o znaczeniu dla nauki, były traktowane jako główna część uniwersalnego korpusu dokumentów, podstawy do utworzenia encyklopedycznego rejestru wiedzy całej ludzkości. Co więcej, zbiory Mundaneum miały być wzbogacane o duplikaty wszelkich prac naukowych wydawanych na świecie co, zdaniem Otleta, przyczyniłoby się do ustanowienia kompletnego i stałego repozytorium będącego reprezentacją dokonań całej ludzkości.

W 1919 r. Belgia chciała wzmocnić swoje szanse w staraniach o przewodnictwo w Lidze Narodów w związku z czym pomysłodawcy Mundaneum zdołali przekonać króla Alberta i belgijski parlament, aby przeznaczyli oni dodatkowe fundusze na doposażenie ich centrum informacyjnego w meble. W efekcie Mundaneum otrzymało wsparcie i dodatkowe sto pięćdziesiąt pokoi do zagospodarowania w brukselskim Cinquantenaire.

Niestety w 1924 r. pojawiły się oznaki kryzysu. Wybór Genewy na siedzibę Ligi Narodów sprawił, iż rząd belgijski przestał dotować projekt Otleta. Uczony wraz ze swoimi współpracownikami musieli opuścić użyczone im pomieszczenia i wrócić do starej siedziby. Problemy finansowe były tak dotkliwe, że w pewnym okresie swojego istnienia projekt znalazł się dosłownie w garażu. W roku 1934 Mundaneum zostało definitywnie zamknięte<sup>2</sup>.

Po śmierci Otleta w 1944 r. to co pozostało po oryginalnym projekcie pozostawiono samemu sobie w budynku Vrije Universiteit Brussel (Wolnego Uniwersytetu Brukselskiego). Przez okres pięćdziesięciu lat, więcej niż siedemdziesiąt ton wyposażenia uległo zniszczeniu. Dopiero pod koniec XX w. pojawiła się grupa wolontariuszy, która zaczęła „wskrzeszać” idee Otleta oraz opisywać jego dorobek<sup>3</sup>.

### **Cité Mondiale – Miasto Światowe**

Interesującym pomysłem Paula Otleta była utopijna wizja stworzenia miasta, które skupiałoby wszystkie najważniejsze instytucje świata. Miało ono generować wiedzę i emitować ją dla reszty świata w imię powszechnej współpracy i pokoju. Do zaprojektowania Cité Mondiale Otlet współpracował z kilkoma architektami<sup>4</sup>, przez co do dziś przetrwało wiele ciekawych projektów architektonicznych. Ostatecznie jednak w 1928 r. zwrócił się on do francuskiego architekta i urbanisty Le Corbusiera z prośbą o sporządzanie planów Miasta Światowego. Po wstrzymaniu dotacji belgijskiego rządu, koncepcja ta miała się urzeczywistnić w Genewie. Projekt Corbusiera zakładał, że znajdą się tam, poza siedzibą Mundaneum, m.in.: Uniwersytet Światowy (z salą wykładową na 3 000 osób), ZOO, siedziba komitetu olimpijskiego, lotnisko, stadion, radiosta-

---

<sup>2</sup> W 1996 r. odświeżono pomysły Otleta i otwarto nowe Mundaneum w Mons w Belgii. Dzisiejsze Mundaneum jest muzeum i centrum szkoleniowym, a jego celem jest ochrona dziedzictwa Otleta, a nie wcielanie jego idei w życie.

<sup>3</sup> Wśród najbardziej znanych biografów Otleta należy wymienić Boyda Raywarda, bibliotekoznawcę i historyka oraz Françoise’a Leviego, autora filmu biograficznego *The Man Who Wanted to Classify the World*. Warto wskazać również interesującą produkcję filmową Ijsbranda van Veelena, dostępną w ramach kolekcji Open Source Movies: *Alle Kennis Van de Werld: Het papieren internet* również dokumentującą dorobek i życie belgijskiego prawnika.

<sup>4</sup> Byli to m.in.: Victor Bourgeois, Maurice Heymans, Stanislas Jassinski, Raphaël Delville.



cja. Chociaż projekt nigdy nie doszedł do skutku, wywołał on teoretyczny spór Corbusiera z czeskim krytykiem Karelem Teige<sup>5</sup>.

### ***Traktat o dokumentacji (1934)***

Paradoksalnie, zamknięcie Mundaneum w 1934 r. zbiegło się w czasie z wydaniem najważniejszego dzieła Otleta – *Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique (Traktatu o dokumentacji)* [8]. Był to manifest porządkujący czterdzieści lat badań w dziedzinie możliwości łączenia różnych struktur informacji. Jeden z najbardziej znanych biografów Otleta B. Reyward opisuje go jako „prawdopodobnie pierwszy systematyzujący, nowoczesny głos w dyskusji nad ogólnymi problemami organizowania informacji”. Otlet wyartykułował uniwersalne prawa organizacji, które mówiły, że żaden dokument nie może być właściwie zrozumiany sam przez się. Jego sens może być właściwie odczytany dopiero wtedy, kiedy dostrzeże się jego wpływ na inne dokumenty i odwrotnie. Otlet wierzył, że dokumenty mogą być najlepiej zrozumiane w trzech wymiarach. Trzecim wymiarem jest wymiar społeczny, czyli kontekst. Składają na niego takie właściwości jak miejsce, czas, język, odbiorcy (czytelnicy), nadawcy (autorzy) oraz przedmiot. Otlet pisał również o możliwości empirycznego sprawdzenia istnienia dokumentów. Była to według niego wartość, która pojawia się, gdy dochodzi do współdziałania między nadawcą a odbiorcą dokumentu. W takim ujęciu każdy użytkownik może pozostawić po sobie jakiś ślad, komentarz, łączyć ze sobą dokumenty, potwierdzając jednocześnie w praktyce ich istnienie [15].

W 1934 r., zanim V. Bush zaczął marzyć o maszynie MEMEX, dekady przed użyciem przez T. Nelsona terminu *hipertekst*, Paul Otlet – choć o tym nie wiedział – nakreślił plany dotyczące globalnej sieci komputerów („elektrycznych teleskopów” – jak je nazywał), które umożliwiłyby wyszukiwanie i przeglądanie milionów powiązanych ze sobą dokumentów, zdjęć, plików audio i wideo. Uczony opisał w jaki sposób ludzie będą korzystać z tych urządzeń, jak będą wysyłać do siebie wiadomości, udostępniać dokumenty (pliki), a nawet przewidział istnienie serwisów społecznościowych. Wyobrażał sobie, że użytkownicy „elektrycznych teleskopów” będą przeglądać zasoby i współtworzyć ogromne repozytorium informacji, a każdy użytkownik z własnego fotela będzie mógł uczestniczyć w jego tworzeniu. Pisał w swoim *Traktacie*:

---

<sup>5</sup> W 1929 r. Teige skrytykował projekt Mundaneum autorstwa Corbusiera, uzasadniając, że odszedł on od racjonalnego funkcjonalizmu i zarzucił mu, że ten był na drodze do stania się zwykłym stylistą. Zob. [4].

„Cinema, phonograph, radio, television – these instruments considered to be substitutes for the book have become in fact the new book, the most powerful of means for the diffusion of human thought. By radio not only will one be everywhere able to hear one will everywhere be able to speak. By means of television not only will one be able to see what is happening everywhere, but everyone will be able to view what he would like to see from his own vantage point. From his armchair, everyone will hear, see, participate, will even be able to applaud, give ovations, sing in the chorus, add his cries of participation to those of all the others” [8, s. 431].

Wymyślił również coś na kształt komputera wyposażonego w dostęp do sieci. Wyobrażał go sobie jako ruchome biurko, zasilane siecią zawieszonych na zawiasach szprych pod serią poruszających się powierzchni. Maszyna pozwalałaby użytkownikom szukać, czytać i zapisywać informacje w ogromnej bazie danych, której zasoby tworzyłyby miliony kart katalogowych. Umożliwiłyby to nie tylko odczytywanie (pobieranie) dokumentów, ale również ich tworzenie i edytowanie bez ingerencji w oryginalny tekst dokumentu. Tak zorganizowane stanowisko pracy miało być także wyposażone w dodatkowe narzędzia wspomagające pracę intelektualną (na przykład skanery), a specjalny telewizor miał służyć do wyświetlania tekstów. „Pre-komputer” miałby być połączony z centrum wiedzy za pomocą bezprzewodowej telegrafii, telefonu, telewizji i teleksu.

## **Podsumowanie**

Paul Otlet jest mało znany nawet w swojej rodzinnej Belgii. Na początku XX w. starał się uporządkować ludzką wiedzę w taki sposób, aby była ona powszechnie dostępna dla każdego. Niektóre ze swoich pomysłów próbował urzeczywistnić na tyle, na ile pozwalały ówczesne czasy. Wskazał kolejnym pokoleniom kierunki działań na polu organizowania i udostępniania wiedzy. Już w 1934 r. przewidział, że pewnego dnia będzie możliwy dostęp do danych z dużej odległości za pomocą „elektrycznego teleskopu” połączony z bazą danych za pomocą łącza telefonicznego, które będzie pobierać kopię dokumentu i wyświetlać go na płaskim ekranie. Pomimo, że „pre-sieć” Otleta opierała się na kolązu analogowych technologii, takich jak karty indeksowe czy też maszyny telegraficzne, to jednak przypominała hipertekstową strukturę dzisiejszych sieci. Jego wizja globalnej sieci pojęciami niepodobnymi do dzisiejszych opisuje nic innego jak World Wide Web z mechanizmami hipertekstu, wyszukiwarki, serwisy społecznościowe, encyklopedie internetowe na kształt Wikipedii, tagowanie, czyli Web 2.0 [5].

Przesadą byłoby stwierdzenie, że Otlet miał bezpośredni wpływ na późniejszy rozwój Internetu. Prawdą jest, że antycypował on wiele problemów, z którymi boryka się XXI w. Przewidział m.in. ogromny wzrost liczby dokumentów; ograniczenia dostępu do dokumentów oraz problemy z przechowywaniem ich; potrzebę opracowania zasad klasyfikacji dokumentów, która mogłaby pomóc przechowywać dokumenty, zarządzać nimi i interpretować je; ograniczenia systemów samoorganizujących się.

Chociaż Paul Otlet spędził całe swoje życie w czasie kiedy nie było komputerów, posiadał on niezwykłą umiejętność prognozowania możliwości mediów. Paradoksalnie, jego wizja wirtualnej przyszłości wynika z życiowej fascynacji książkami drukowanymi.

### Kalendarium

- 1868** 23 sierpnia Paul Otlet przychodzi na świat jako syn przedsiębiorcy Édouarda Otleta i Marii z domu Van Mons.
- 1876** Melvil Dewey tworzy własną klasyfikację dziesiętną, znaną jako Dewey Decimal Classification (DDC).
- 1879** Paul idzie do szkoły jezuickiej w Paryżu.
- 1883** Kolejnym etapem kształcenia jest prestiżowa Collège Saint-Michel w Brukseli.
- 1890** Otlet po studiach na Université Catholique de Louvain oraz Université Libre de Bruxelles uzyskuje dyplom z zakresu nauk prawnych.  
Jest to również rok jego ślubu z przybraną kuzynką Fernande Gloner.
- 1891** Otlet spotyka bratnią duszę – Henriego La Fontaine’a – prawnika, z którym dzieli swoje zainteresowania bibliograficzne i polityczne.
- 1892** Na łamach czasopisma „Palais”, wydawanego przez Koło Młodych Adwokatów Brukseli, publikuje swój pierwszy prekursorski artykuł *Un peu de bibliographie (Coś o bibliografii)*, w którym przedstawia projekt utworzenia kartoteki dokumentacyjnej, rejestrującej światowe piśmiennictwo nauk społecznych. Kartoteka ta ma być uporządkowana systematycznie według podziału rzeczowego, a opis dokumentów ma zawierać ich streszczenia, eksponujące przede wszystkim to, co stanowi oryginalny wkład danej pracy do wiedzy na określony temat.
- 1895** Otlet i La Fontaine zakładają Institut International de Bibliographie (Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny) w Brukseli i postanawiają stworzyć bibliografię światową – Repertoire

- Bibliographie Universel (RBU). Zainspirowany klasyfikacją Deweya Otlet tworzy Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą.
- 1896** Stworzenie odpłatnych usług informacyjnych (bibliograficznych) w ramach RBU.
- 1905** Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny w Brukseli wydaje tablice Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej po raz pierwszy.
- 1906** Otlet wraz ze swoim bratem zakładają firmę Otlet Frères („Bracia Otlet”) związaną z przemysłem górniczym i kolejowym.
- 1908** Rozwód z Fernande Gloner. Ma z nią dwóch synów.
- 1910** Otlet i La Fontaine instalują bibliografię światową w Palais du Cinquantenaire w Palais Mondial.
- 1912** Ślub Otleta z Cato Van Nederhesselt.
- 1913** Henri La Fontaine otrzymuje Nagrodę Nobla, a uzyskane z tego tytułu przychody inwestuje w przedsięwzięcia bibliograficzne realizowane wraz z Otletem.
- 1914** Otlet publikuje pacyfistyczny traktat *La Fin de la Guerre (Koniec wojny)* oparty w dużej mierze na postanowieniach Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.
- 1919** Król Albert i belgijski parlament przyznają na użytek Mundaneum dodatkowe sto pięćdziesiąt pokoi w brukselskim Cinquantenaire.
- 1928** Otlet zwraca się do francuskiego architekta i urbanisty Le Corbusiera z prośbą o sporządzanie planów Cité Mondiale (Miasta Światowego).
- 1931** Zmiana nazwy Institut International de Bibliographie (Międzynarodowy Instytut Bibliograficzny) na Institute International de Documentation (Międzynarodowy Instytut Dokumentacji).
- 1934** Zamknięcie Mundaneum.  
Zostaje wydane najważniejsze dzieło Paula Otleta *Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique* znane jako *Traktat o dokumentacji*.
- 1939** Zmiana nazwy Institute International de Documentation (Międzynarodowy Instytut Dokumentacji) na Federation Internationale de Documentation (Międzynarodowa Federacja Dokumentacji).
- 1944** 10 grudnia Paul Otlet odchodzi w zapomnieniu kilka miesięcy przed zakończeniem wojny.
- 1996** Otwarto nowe Mundaneum w Mons w Belgii.

**BIBLIOGRAFIA:**

- [1] Borges J. J.: *Fikcje*. Warszawa 1972.
- [2] Buckland M.: *Emanuel Goldberg and His Knowledge Machine. Information, Invention, and Political Forces*. Westport 2006. ISBN 978-0-3133-1332-5.
- [3] Day R.: *Paul Otlet's book and the writing of social space*. „Journal of the American Society for Information Science” 1997 nr 48 (4), s. 310-317. ISSN 1532-2882.
- [4] Gomez-Gutierrez J.: *An Independent Modernist*. „Central Europe Review” [online] 2000 Vol. 2 no. 7. [Data dostępu: 8.07.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ce-review.org/00/7/gutierrez7.html>. ISSN 1212-8732.
- [5] Heuvel C.: *Web 2.0 and the Semantic Web in Research from a Historical Perspective. The designs of Paul Otlet (1868-1944) for telecommunication and machine readable documentation to organize research and society*. „Knowledge Organization” 2009 nr 36 (4), s. 214-226. ISSN 0943-7444.
- [6] Jarecka H.: *Henri La Fontaine i Paul Otlet jako pionierzy międzynarodowej współpracy intelektualnej*. „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1986 nr 5, s. 3-6. ISSN 0002-3787.
- [7] Migoń K.: *Paul Otlet o bibliologii, książce i dokumencie*. W: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Red. nauk. M. Kocójowa. Kraków 2004, s. 370-376. ISBN 83-233-1927-8.
- [8] Otlet P.: *Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique* [reprint]. Bruxelles 1989. ISBN 978-2-8713-0015-1.
- [9] Otlet P.: *International Organisation and Dissemination of Knowledge. Selected Essays of Paul Otlet*. Tł. B. Rayward. Amsterdam 1990. ISBN 978-0-4448-8678-1.
- [10] Rayward B.: *The Case of Paul Otlet, Pioneer of Information Science, Internationalist, Visionary. Reflection on Biography*. „Journal of Librarianship and Information Science” 1991 nr 23, s. 135-145. ISSN 0961-0006.
- [11] Rayward B.: *Visions of Xanadu. Paul Otlet (1868-1944) and hypertext*. „Journal of the American Society for Information Science” 1994 nr 45, s. 235-250. ISSN 0961-0006.
- [12] Rayward B.: *The universe of information. The work of Paul Otlet for documentation and international organisation*. Moscow 1975.
- [13] Rieusset-Lemarie I.: *P. Otlet's Mundaneum and the international perspective in the history of documentation and information science*. „Journal of the American Society for

- Information Science” 1997 nr 48 (4), s. 301-309. ISSN 1532-2882.
- [14] Wimmer P.: *Zaczęło się od Memeksu*. „PC World Komputer” [online] 2005 nr 8 (sierpień). [Data dostępu: 8.07.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pcworld.pl/artykuly/48589/Zaczelo.sie.od.Memeksu.html>. ISSN 1232-3004.
- [15] Wright A.: *Forgotten Forefather. Paul Otlet*. In: *Boxes and Arrows* [online] 10.11.2003. [Data dostępu: 8.07.2010]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.boxesandarrows.com/view/forgotten\\_forefather\\_paul\\_otlet](http://www.boxesandarrows.com/view/forgotten_forefather_paul_otlet).
- [16] Wright A.: *The Web Time Forgot*. „New York Times” [online] 17.06.2008. [Data dostępu: 8.07.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nytimes.com/2008/06/17/science/17mund.html?scp=1&sq=The+Web+Time+Forgot&st=nyt>. ISSN 0362-4331.

### **Honorata Zarebska**

Department of Bibliography and Information Science

Institute of Library and Information Science

University of Silesia in Katowice

e-mail: [honorata.zarebska@us.edu.pl](mailto:honorata.zarebska@us.edu.pl)

### **BRAVE IDEAS OF PAUL OTLET – BELGIAN SCIENTIST AND INFORMATION SCIENCE ORIGINATOR**

#### **ABSTRACT:**

Paul Otlet is especially known as a co-founder of the International Bibliographic Institute and Universal Decimal Classification – the system that is in widespread use in libraries around the world. This Belgian lawyer, who was also a zealous internationalist achieved a great deal more in his life. However presently, these accomplishments are known mostly to librarians and information-scientists. One hundred years ago, Paul Otlet anticipated many ideas, which today are the main pillars of the Internet (for example: hypertext, social space of document, etc). In his work called *Traité de documentation. Le livre sur le livre. Théorie et pratique*, which was the first modern voice to discuss the organisation and classification of human knowledge, he defined the conception of discipline called *documentation* – currently known as *information sci-*

*ence*. In *Traité...* Paul Otlet showed himself as a visionary with his utopian conception of creating a complete repository of human knowledge.

**KEYWORDS:**

Biography. Cité Mondial. Document. Documentation. Internet. Mundaneum. Otlet Paul. Répertoire Bibliographique Universel. Treaty of documentation. Universal Decimal Classification.